

Dag Vidar Hanstad

Norges idrettshøgskole (NIH),

Postboks 4014 Ullevål stadion,

0806 Oslo

Tlf. 23 26 23 62 (kontor) og 90 89 22 29 (mobil)

Epost: dag.vidar.hanstad@nih.no

Stilling:

Førsteamanuensis

Seksjon for kultur og samfunn, Norges idrettshøgskole

Forskjeller mellom journalistikk og forskning

Forholdet mellom journalistikk og forskning har vært gjenstand for omfattende debatt det siste året, blant annet i kjølvannet av forskeren Jørn Hurums formidling av sine vitenskapelige funn i media og humoristen Harald Eias opptreden som forskningsjournalist. Denne artikkelen belyser forskjeller mellom journalistikk og forskning. Jeg gjør dette ved å bygge på mine egne erfaringer som både sportsjournalist og idrettsforsker. Blant annet presenteres et case som først ble belyst journalistisk og senere analysert for vitenskapelig publisering.

Key-words:

Journalism

Research

Sport

Figurational sociology

Innledning

Samfunnet vårt blir stadig mer komplekst og sammensatt. Offentlig, privat og frivillig sektor er bundet tettere sammen enn før, og aktører fra disse sektorene inngår i et gjensidig avhengighetsforhold. Samtidig preges samfunnsutviklingen av en forsterket individualisering, det vil si at gruppetilhørigheten går i oppløsning mens enkeltpersoner i stedet regisserer seg selv og sitt livsløp (Østerud 2003). Endringer skjer fort, og de påvirkes blant annet av globale forhold. Dette er prosesser som også foregår i idretten. For å ta norsk idrett, er de internasjonale impulsene tydelige i toppidretten gjennom det som er kalt et globalt rustningskappløp (Augestad og Bergsgard 2007; de Bosscher et al. 2008), mens voksenidretten i større grad enn tidligere privatiseres og kommersialiseres (Steen-Johnsen 2007). Også barneidretten kommersialiseres, men samtidig ser vi at den i lokalmiljøet står minst like sterkt som tidligere – drevet av frivillighet (NIF 2005, 2008).

Det er komplisert å forstå disse sammenhengene, men noen forsøker å gjøre det på en systematisk måte. Enten ved å bruke et helikopterperspektiv eller ved å gå inn på detaljnivå. Tema for denne artikkelen er å belyse hvordan journalister og forskere tilnærmer seg idrettsfeltet for å øke egen og lesernes forståelse. Det vil fremgå at det er visse likheter i tilnærmingen, men mest vekt vil bli lagt på forskjellene.

For meg er denne problematikken interessant og relevant ettersom jeg i 2004 gikk fra jobben som journalist og kommentator i Aftenposten til en forskerstilling på Norges idrettshøgskole.¹ Med denne bakgrunnen bør jeg ha visse forutsetninger for å belyse de ulike måtene å jobbe på. Dette gjøres her ved å trekke frem en sak jeg først behandlet som journalist i 2000 og senere som forsker med publisering i et internasjonalt tidsskrift. Jeg foretar ingen gradering og hevder ikke at den ene måten å jobbe på er mer høyverdig

enn den andre, men konstaterer at jeg som forsker jobber på en annen måte enn jeg gjorde som journalist. Mer handler det om at vi her har å gjøre med ulike tilnærminger som gir forskjellige typer innsikt.

Dette er uansett min opplevelse og dermed en subjektiv tilnærming. Å ha et bevisst forhold til subjektivitet og objektivitet, eller nærhet og distanse, er av avgjørende betydning både i forskning og journalistikk. Dette trenger ikke ses på som dikotome tilnærminger. Sosiologen Norbert Elias (1987) mente behandlingen av sosiale fenomen måtte behandles i et kontinuum mellom involvering og distanse. Med henvisning til Elias har Waddington og Smith (2009) uttrykt at relativt distansert analyse vil gi en mer realistisk forklaring enn den som legger seg i en av ytterkantene av denne skalaen. Jeg har vært bevisst på dette ved ikke å være opptatt av om den journalistiske eller vitenskapelige tilnærmingen er best, men gi en sosiologisk analyse av forskjellene.

Jeg vil i det følgende først definere sentrale begreper og foreta avgrensninger i min tilnærming. Så vil jeg gå inn på hva journalistikk og forskning har felles, før jeg presenterer hva som skiller. Deretter stiller jeg spørsmålet om vi er i ferd med å få en tilnærming, før jeg avslutter med noen oppsummerende betraktninger.

Begrepsavklaring

Graden av ulikhet mellom journalistikk og forskning er avhengig av hvordan man definerer de to arbeidsmåtene. Forskjellen kan fremstå som svært stor hvis man forholder seg for eksempel til underholdningsjournalistikk, featurejournalistikk og tradisjonell sportsjournalistikk. Også disse journalistene vil mene de driver kritisk journalistikk, et begrep det er vanskelig å forholde seg til. I dagligtale kan det være nok for en journalist å

være negativ for å bli karakterisert som en kritisk journalist. Jeg vil derfor hevde at kritisk, undersøkende journalistikk, eller gravejournalistikk, er mer dekkende begreper. Den kan deles inn i to sjangere: den detaljorienterte, etterforskende varianten, og den utredende som tar for seg helheten for å avdekke svakheter og skjevheter i samfunnet (Kvam 1995). Undersøkende journalistikk kjennetegnes av innsamling av informasjon fra ulike kilder som er systematisk, ressurskrevende og gir ny innsikt (Ullmann og Colbert 1991; Østlyngen og Øvrebø 1999; de Burgh 2008). Det er denne formen for journalistikk Stiftelsen for kritisk og undersøkende presse (SKUP) hvert år hedrer med SKUP-prisen. Min forståelse er at denne formen for journalistikk ikke nødvendigvis er knyttet til én undersøkelse, men kan være journalistisk virksomhet innen et bestemt område (for eksempel idrettspolitik) over tid. I så måte følger jeg forskeren og journalisten Paul Williams, som mener undersøkende journalistikk er "... en intellektuell prosess som går ut på å samle inn og sortere hypoteser og opplysninger, se mønstre, søke strukturer. Å bringe klarhet i hvordan noe fungerer, å finne ut hvorfor noe har hendt, og undersøke om det kan skje igjen" (gjengitt i Kvam 1995:18).

Østlyngen og Øvrebø (1999) uttrykker at den undersøkende journalisten "... blir en slags detektiv, etterforsker – eller mer en 'forsker'" (s. 51). Det er vanskelig å vite hva de mener med å sette forsker i anførselstegn, men de ser opplagt en sammenheng. I min forståelse av forskning i denne artikkelen, forholder jeg meg til samfunnsvitenskapelig forskning som er rettet mot publisering i form av vitenskapelig monografi, fagfelleurdert tidsskrift eller -antologi. Dette innebærer at manuskriptet er anonymt vurdert av minst to forskere som jobber innen samme fagfelt som forfatteren. Min egen forskning har i hovedsak vært knyttet til kvalitativ forskning, og det er denne jeg forholder meg til i

sammenligningen med journalistikken – vel vitende om at det ville være flere opplagte forskjeller om jeg hadde satt journalistenes arbeid opp mot store, multivariate, kvantitative undersøkelser av for eksempel idrettsutbredelse og frivillighet.

Likheter mellom journalistikk og forskning

Det er ikke alle som mener det er noen vesentlige forskjeller. Som professor i idrettssosiologi John Sugden spør: ”Er undersøkende sosiologi ikke annet enn undersøkende journalistikk?” (Sugden 2005:202). Sugden har blant annet drevet forskning innen idrettspolitik og internasjonale relasjoner, og har spesielt forsket på forhold i og rundt Det internasjonale fotballforbundet (FIFA) (Sugden og Tomlinson 1998, 1999, 2003). Han mener mye av denne produksjonen består av noe han kaller en gråsoner mellom undersøkende journalistikk og undersøkende sosiologi. Han mener det reiser en serie epistemologiske og etiske spørsmål når man skal forstå forskjeller og likheter mellom disse virksomhetene.

Både journalistikk og forskning handler om å bringe frem historier med høy sannhetsgrad eller validitet, som det heter i forskningen. Å sjekke fakta er like viktig for journalisten som for forskeren, og begge grupper må analysere og ordne sine funn før disse kan fremstilles i en avis- eller forskningsartikkel (Ragin 1994). Martin Eide (2004) skriver at journalistikk og samfunnsvitenskap handler om å forstå, forklare og fortolke menneskelige handlinger i lys av strukturelle forhold. I dette arbeidet dreier både journalistikk og samfunnsvitenskap, av Eide omtalt som to kunstarter, seg om å forholde seg til informanter og aktører som ikke er objekter, men subjekter med interesser og innsikt. Av dette trekker han

følgende slutning: ”Både journalisters og samfunnsviteres innspill og forslag til forståelse er derfor gjerne fortolkninger av fortolkninger” (Eide 2004:29).

Både forskere og journalister må forholde seg til enkeltinformanter eller -grupper ut ifra visse etiske retningslinjer. Disse er godt utviklet innenfor forskning for å beskytte deltagerens (f.eks. informantens) anonymitet, autonomi, og mot unødvendige knep som forskeren måtte fristes til å benytte (Kennamer 2005). Forskningsetiske komiteer innenfor de ulike fagområder har utarbeidet retningslinjer ”for å hjelpe forskere og forskersamfunnet med å reflektere over sine etiske oppfatninger og holdninger, bli bevisst normkonflikter, styrke godt skjønn og evnen til å treffe velbegrunnede valg mellom motstridende hensyn” (NESH 2009). Videre skal alle forsknings- og studentprosjekt som innebærer behandling av personopplysninger meldes til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), som er personvernombud for forsknings- og studentprosjekter.

Det er ikke tilsvarende formelle mekanismer for kvalitetssikring i forkant av publisering innen journalistikken, men som i forskning finnes det klare kjøreregler. Alle norske medier, redaktører og journalister har sluttet seg til et sett av frivillige etiske retningslinjer for arbeidsmetoder og publisering. Disse er samlet i tre plakater: redaktørplakaten, vær varsom-plakaten og tekstreklameplakaten (Norsk Redaktørforening 2009). Norsk Presseforbund, som har etablert vær varsom-plakaten, påpeker at de etiske normene og den selvjustis som pressen driver, i første rekke er ment å beskytte enkeltpersoner mot krenkende og skadelig publisitet. Et eget utvalg, Pressens faglige utvalg, behandler saker der påståtte journalistiske overtramp er begått. I 2008 ble 277 saker behandlet, hvorav 57 ga fellede uttalelse mens tre uttalelser var med kritikk. Tendensen

i et 15-årsperspektiv er at antallet av både behandlede saker og fellende uttalelser har gått opp (Norsk Presseforbund 2009).

Ragin (1994) trekker frem fire særtrekk som et sosialt vitenskapelig publikum forventer av en sosialt vitenskapelig presentasjon. Den skal (i) ta opp fenomener som er signifikante på en eller annen måte, (ii) være basert på en betydelig mengde formålstjenlige bevis som er målbevisst samlet inn, (iii) være resultat av en form for systematisk analyse av disse bevisene, og (iv) være relevant til sosial teori, enten direkte eller indirekte. Mens noen av disse innslagene finnes i journalistikk, er alle fire elementer vanligvis deler av vitenskapelige arbeider. Det som fremfor alt mangler i den journalistiske analysen, er eksplisitt bruk av teori. La oss derfor se på forskjellene mellom de to arbeidsmåtene.

Forskjellige veier til målet

Jeg vil her spesielt rette oppmerksomheten mot bruken av teori og måten metoden presenteres for leseren. I motsetning til i journalistikken brukes teori eksplisitt innen samfunnsvitenskapelig forskning. Også metodisk er det forskjeller.

Teori

I artikler skrevet for vitenskapelig publisering innen samfunnsvitenskapen bygger forskeren gjerne på etablerte teorier, eller han/hun driver utvikling av nye teorier og modeller. Teorien gir et perspektiv å betrakte virkeligheten ut ifra. Den hjelper oss å forstå sammenhenger og forklare sosiale forhold (Korsnes et al. 2004). Empiriske studier kan også brukes til å teste ut teorier. En vitenskapelig artikkel har som regel et eget kapittel der teorien(e) presenteres, før den brukes i drøftingen av problemstillingen(e) og egne funn. Med forskning på idrett som

utgangspunkt, skriver Coakley: "... teorier setter oss i stand til å se ting fra nye vinkler og perspektiver, forstå detaljert forbindelsen mellom idrett og det sosiale liv, og foreta velfunderte vurderinger om idrett, idrettsdeltagelse i våre liv, familier og samfunn" (Coakley 2007:32). Etablerte teorier, som for eksempel marxistisk teori, kritisk teori, feministisk teori og figurasjons sosiologi, er basert på systematisk forskning og presentert i lærebøker og artikler slik at andre kan evaluere, teste, bruke og revidere dem.

Hva så med journalistikken; bruker ikke den teori? John Sugden (2005) mener det ville være en modig (og snart arbeidsledig) journalist som selv i den mest respekterte kvalitetsavis forsøkte å påkalle Bourdieu og Foucault i analysen av makt og korrupsjon i lokale styresett. Her tenker Sugden eksplisitt på etablerte teorier, men Coakley påpeker at avgjørelser og handlinger hos hver og en av oss, også journalister, bygger på forutsigelser som kan defineres som vår "personlige teori" om samfunnslivet.

Hvis vi forholder oss til at journalister ikke bruker eksplisitt teori, mens forskere gjør det, kan vi konkludere med at den vitenskapelige artikkelen kan gi en annen type innsikt ved at den i hovedsak bruker et sett forståelsesrammer som hjelper forskeren i analysen. Ved at andre har benyttet tilsvarende teori i behandling av empiri med fellestrekk, er den blitt testet og funnet relevant, selv om ingen teori kan verifiseres "en gang for alle".

En teori kan sies å være et forenklet bilde av virkeligheten. For den jevne leser oppleves det neppe slik. Teorien inngår i en vitenskapelig artikkel med akademisk terminologi og mange detaljer. Journalistene må forenkle og ta tak i hovedtrekkene der forskeren i større grad er ute etter detaljkunnskap. Poengene i en avisartikkel må komme tydelig frem, og forfatteren må tidlig sørge for å fange leserens interesse. Jeg vil senere gå inn på dette med et selvopplevd eksempel.

Metode

I den vitenskapelige artikkelen legger forskeren frem måten data er hentet inn. Dette for at de som skal kvalitetskontrollere artikkelen og den vanlige leser skal ha et grunnlag for å vurdere om det som kommer frem virkelig er til å stole på. Dette gjøres på to måter: (i) ved å referere til originalkilder i teksten, og (ii) presentere en referanseliste etter fastsatte kriterier for det enkelte tidsskrift. Videre (ii) har de aller fleste vitenskapelige artikler en egen del (kapittel) som går på metode. Her gjøres det greie for hvordan undersøkelsen er utført, hvilke metode(r) som er brukt, hvilken type data, eventuelt hvor mange som er intervjuet, samt etiske overveielser forfatteren har gjort seg.

I en avisreportasje blir leseren overlatt til å vurdere troverdigheten til journalistens historie uten denne hjelpen. Referanser fremgår knapt i en avisreportasje, bortsett fra at vi selvsagt kan lese hvilke mennesker som uttaler seg, samt dokumenter det eventuelt siteres fra. Dette er imidlertid ikke det samme som at journalister ikke jobber systematisk med metode. Dette fremgår i metoderapporter som journalister hvert år sender inn for vurdering til prisen for kritisk og undersøkende journalistikk (SKUP-prisen). Her skal journalisten(e) kunne ”dokumentere at de har arbeidet med et research-materiale og gi jury og kolleger innblikk i sin arbeidsmetodikk” (SKUP 2009). Dette gjøres i rikt monn. Vinneren av SKUP-prisen for 2008, NRKs Brennpunkt-redaksjon, leverte en metoderapport på 35 000 ord (203 000 tegn). I omfang tilsvarer det fire–fem vitenskapelige artikler.

Både i forskning og journalistikk er intervju en mye brukt metode for å innhente informasjon.² Kvale (1997) skriver at et forskningsintervju er basert på den hverdagslige

samtale eller konversasjon, men er en faglig konversasjon. Mye brukt er det halvstrukturerte livsverden-intervjuet som han definerer slik: ”et intervju som har som mål å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomener” (Kvale 1997:21). Dette er også situasjonen for journalister som intervjuer folk. Måten intervjuene blir utført på kan selvsagt variere, men det ligger i kortene at forskeren i større grad benytter intervjuguide for å være sikker på å få med seg alt, og derfor gjerne benytter båndopptager for å transkribere intervjuene. Videre kan metoden for å analysere dataene variere. Innen forskningen brukes gjerne koding og kategorisering (tematisk og/eller teoretisk) (Miles og Huberman 1994).

Både i forskning og journalistikk kan kilder anonymiseres, men som følge av at journalisten ikke legger frem noen forklaring om metode, kan den kritiske leser av og til stille seg tvilende til det som fremkommer. Det finnes mange eksempler på dette. Her nevnes to: Da Aftenposten (2006) i forbindelse med fotballtreneren Tom Nordlies avgang som trener i Start, henviste til *flere* som sa at ”folk finner seg ikke i å bli behandlet slik”, var det opplagt å spørre om antallet på disse ”*flere*”, hvilken posisjon de hadde, og hvor mange som var spurt om dette. På samme måte kunne man undre seg da samme avis (Aftenposten 2007) i forbindelse med uro i Idrettsforbundet i en ingress skrev at idrettspresident Tove Paule ikke ville få ro før generalsekretær Inge Andersen var borte. Kilden var en anonym særforbundsleder. Ettersom det er 56 særforbund og hvert av disse har flere som kan omtales som ”særforbundsleder”, var det neppe noen stor journalistisk bragd å finne én som påpekte at generalsekretæren burde fjernes.

Å bygge en artikkel på en slik uttalelse burde neppe fått annet utfall innen akademia enn å bli forkastet. Jeg skriver her ”burde” fordi kvalitetskontrollen i akademia ikke er fullkommen. Det skal omtales senere.

Andre forskjeller

Som ledd i utviklingen på Internett får journalister ofte respons fra leseren umiddelbart. Man skaper debatt og får innspill til oppfølgingsartikler. Mange artikler kommer som en følge av rene tips fra leserne. Et eksempel på dette er Aftenpostens artikkelserie senhøsten 2008 om kritikkverdige forhold innen hestemiljøet (under vignetten ”Hestehandlerne”). Denne kom som følge av undersøkende journalistikk og langvarige forberedelser. Etter at den første reportasjen sto på trykk, kom det inn anslagsvis 150 tips³ til oppfølging, noe som førte til en rekke artikler de påfølgende ukene.

For forskeren er virkeligheten annerledes. Det tar som regel svært lang tid (på det meste opptil to–tre år) fra en artikkel sendes inn til den publiseres. Man kan risikere at antallet som leser hele artikkelen er bare en håndfull, og responsen blir deretter.

Jeg har nå trukket frem det jeg ser på som de mest opplagte forskjellene mellom kritisk journalistikk og kritisk samfunnsvitenskapelige studier om idrett: bruken av teori og måten kravene til metoden håndteres. Men så er det slik at verden sjelden er svart–hvit. Det er grensedragninger mellom de to. Dette skal jeg nå gå inn i gjennom å bruke et selvopplevd eksempel der jeg har operert som både journalist og forsker. Det kan sikkert hevdes at det både er en styrke og en svakhet når jeg trekker med meg bakgrunnen som journalist inn i forskning på det samme feltet. Dette er tema for drøftingen av det som ble

kjent som "Skaset-saken" etter at ekspedisjonssjef i Kultur- og kirkedepartementets idrettsavdeling, Hans B. Skaset, sa opp stillingen sin i 2000.

Skaset-saken fra journalistikk til forskning

Bakgrunnen for saken var en kommentarartikkel Skaset skrev i fagbladet *Idrettsanlegg*, et tidsskrift som delvis var finansiert av Kultur- og kirkedepartementet. I oktobernummeret i 2000 kom ekspedisjonssjefen med sine betraktninger fra sommerlekene i Sydney samme høst der to norske utøvere var utestengt på grunn av doping (Skaset 2000). Under tittelen "Eliteidrett – et dilemma?" spurte Skaset om Norge kom ut av sommerlekene med styrket identitet og selvfølelse. Eller var det slik at plasseringen sammen med Bulgaria og Romania som de fremste bidragsyterne til "The Hall of Shame" var et tvetydig bidrag til nordmenns oppfatning av oss selv som et nøysomt og moralsk folkeferd? Skaset rettet en bredside mot Idrettsforbundet og Olympiatoppen, som han mente ikke holdt seg klar av etiske gråsoner:

Når iveren og inkompetansen plasserer landet i det selskap vi i vel 25 år har arbeidet for å holde markert avstand til, er tiden inne til å stille tydelige krav: Avstanden mellom liv og lære kan ikke tolereres på dette punkt! Skjønner ikke miljøet hva dette betyr, bør i det minste staten trekke seg ut (Skaset 2000:24).

Jeg hadde jobbet med idrettspolitikken over flere år, og jeg fanget opp denne artikkelen. Den var interessant fordi Skaset slo huller i en utbredt oppfatning om at Norge var 'verdensmester' i antidoping. Samtidig beveget ekspedisjonssjefen seg ut i åpent lende med et klart politisk utspill. Skaset hadde ikke noe imot at det ble omtalt i Aftenposten. Her ble det gjentatt at han

ikke kunne se noen annen løsning enn at staten måtte kutte ut støtten til toppidretten hvis det ikke ble ryddet opp. Det var etter hans mening den eneste muligheten for å unngå at staten ble trukket inn i slike gråsoner. Han presiserte at dette var hans personlige oppfatning, før han fortsatt med sine kritiske betraktninger.

Sakens videre utvikling innebar at idrettspresident Kjell O. Kran krevde at Skasets sjef, kulturminister Ellen Horn, tok avstand fra uttalelsen, noe hun gjorde samme dag som avisartikkelen sto. Som en direkte konsekvens av dette sa Skaset opp sin stilling allerede den påfølgende mandagen. Saken satte dagsorden og ble viet interesse utenfor avisenes sportssider. Som journalist skrev jeg flere artikler om Skasets utspill og avgang (Aftenposten 2000a–d), både på reportasje- og kommentarplass, en kombinasjon som metodisk ikke uten videre er uproblematisk fordi disse rollene i utgangspunktet skal holdes atskilt. Videre ble saken behandlet i en bok om norsk toppidrett (Hanstad 2002), for så å være element i festskrift til nettopp Hans B. Skaset (Hanstad 2005a–c; Hanstad og Goksøyr 2005).

I løpet av disse årene samlet jeg temmelig mye data som ble brukt til å skrive en vitenskapelig artikkel om avgangen (Hanstad og Skille 2008). Når jeg i det følgende skal drøfte hvordan den vitenskapelige artikkelen skiller seg fra det mer journalistiske arbeidet, vil jeg begynne med noe som kan karakteriseres som en gråsoner mellom de to sjangrene (og her skal ikke gråsoner for enhver pris oppfattes som noe negativt). Alle intervjuer ble gjort i rollen som undersøkende journalist, og sammen med min medforfatter, Eivind Å. Skille, så jeg ingen grunn til å foreta nye intervjuer i forbindelse med artikkelen. Praktisk talt alle de involverte var intervjuet (noen flere ganger) tidligere, og vi mente det var vanskelig å få ut nye opplysninger som kunne belyse saken. Her skal det riktignok tillegges at jeg i forbindelse med Skasets festskrift så at dette kunne utvikles til en vitenskapelig artikkel, og la derfor inn spørsmål for å

belyse nettopp det (eksempelvis at denne saken hadde en utgang som knapt noen hadde planlagt).

I artikkelens metodedel (Hanstad og Skille 2008:547) gjorde vi det klart at analysen bygget på avisartikler skrevet av førsteforfatter og andre, samt et omfattende intervjumateriale knyttet til to bøker (selvsagt med referanser til disse).⁴ I prosessen med fagfellevurdering ble det ikke spurt hvor mange som var intervjuet og hvordan dette ble gjort. Her kan man ane at i alle fall én av fagfellene må ha kjent til norske forhold, samt avisartiklene og bøkene som dannet datagrunnlaget. Ettersom artikkelen ble akseptert for publisering, kan det fastslås at rent journalistiske intervjuer kan brukes også i vitenskapelige publikasjoner.

På andre områder er det enklere å se forskjeller. Det tydeligste skillet går i analysen av empirien. *Sport in Society* ville neppe ha tatt inn en rent beskrivende artikkel om en norsk byråkrat som gikk av etter en krangel nesten ti år tidligere. Ei heller ville den stått sterkt om vi hadde kommet med mulige forklaringer uten å knytte dette opp til noen forklaringsmodeller. Da kunne vi ha blitt avvist fordi vi drev med synsing.

Løsningen for oss var å behandle dette som case for å belyse forholdet mellom politikere, byråkrater i offentlig sektor og lederskapet i en frivillig idrettsorganisasjon. Det som var opplagt i denne saken, var at vi her hadde å gjøre med en maktkamp med flere aktører involvert. Dette hadde jeg inngående kunnskap om fordi jeg kjente forholdene i norsk idrettspolitikkk temmelig godt. Jeg visste også at Skaset i en årrekke hadde vært den sterkeste aktøren i dette ”spillet”, noe jeg knyttet til hans posisjon i departementet og betydelige innsikt gjennom hans mange toppverv i norsk idrett i nærmere 30 år.

Jeg hadde med andre ord som journalist evnet å gå dypt inn i materien, men uten å gi noen god sosiologisk analyse. Dette fikk jeg nå muligheten til gjennom bruken av Norbert

Elias' figurasjonssosiologi. Medforfatter og jeg mente konsept knyttet til figurasjon, gjensidig avhengighet, makt – og da spesielt hans bruk av spillignende modeller (game models) (Elias 1978) – ville kunne bidra til å bevisstgjøre oss i vår analyse og få frem en dypere forståelse av det som hadde skjedd.

I et eget teorikapittel ble figurasjonssosiologien kort presentert. Norbert Elias var svært kritisk til dikotomien individ og samfunn, og mente i stedet at samfunnslivet måtte ses som en figurasjon eller nettverk av mennesker som er bundet sammen i en gjensidig avhengighet preget av dynamiske maktforhold (Elias 1978). Videre påpekte han at handlingene til alle mennesker er rettet mot intensjoner om å nå bestemte mål, men at resultatet ofte blir et annet fordi det enkelte mennesket inngår i relasjoner med mange andre mennesker (Elias 1978). Skaset skulle oppleve at utfallet ble noe helt annet enn han hadde intendert med sitt utspill, fordi andre mennesker reagerte på en helt annen måte enn han hadde planlagt.

Jeg skal ikke gå konkret inn i analysen her, men kort nevne at vi benyttet to figurasjoner. Først tok vi for oss det vi omtalte som en idrettsfigurasjon der Skaset i årevis lyktes med å få igjennom sin vilje fordi han til en stor grad evnet å forholde seg til ledelsen i Idrettsforbundet én og én. I denne spesielle saken møtte han ledelsen i Idrettsforbundet som en enhet, men de gikk ikke direkte i konfrontasjon med ham. I stedet flyttet de saken over i den politiske figurasjon der statsråden ble presset til å ta et standpunkt som i realiteten beseglet Skasets skjebne. I denne figurasjonen var det også en statssekretær som åpenbart ventet på muligheten til å sette Skaset på plass.

Alle slike prosesser av relasjonell karakter har ifølge Elias en tendens til å ha utfall som ikke var planlagt av aktørene. Det hadde også Skaset-saken. Skaset selv ”hadde ingen intensjoner om at utspillet skulle ende opp med hans egen avgang” (Hanstad 2005b:89), og

ledelsen i NIF var ikke ute etter å få ham fjernet da Kran gikk til statsråden med sitt ultimatum.

Sett som eksempel viser Skaset-saken at det er en del fellestrekk mellom journalistikk og forskning. Her gjaldt det blant annet i måten å hente inn empiri på, selv om jeg trolig ville vært mer bundet til intervjuguide og muligens benyttet båndopptager og transkribert intervjuene hvis arbeidet allerede fra starten hadde vært rettet mot vitenskapelig publisering. Samtidig vil drøftingen kunne gjøres mer analytisk ved å bruke etablert, testet teori.

Diskusjon: En tilnærming?

Det er en kjent sak at journalister og deskmedarbeidere kan bli drevet av fete titler ("salgsplakater"). Faren ved å bli avhengig av sensasjonelle fremstillinger og saftige historier er at journalister fristes til å bruke for snevre kilder og/eller en grad av anonymitet som gjør verifisering umulig. Dette kan ifølge Sugden (2005) blant annet føre til sjekkeftejournalistikk, overdrivelser av påståtte hendelser og i verste fall fabrikkering av data, elegant pakket inn i frasen om at man ikke skal la sannheten komme i veien for en god historie.

Tradisjonelt har forskerne vært ansett for å behandle dataene mer systematisk og troverdig enn journalistene. Dette erfarer ikke minst forskere når de overlater stoffet sitt til nettopp journalister. Den prisbelønnede journalisten Anne Hafstad (vinner av SKUP-prisen i 2000 og 2005), som tok sin doktorgrad (Hafstad 1997) før hun begynte i Aftenposten, forstår redselen mange forskere har når forskningen deres skal presenteres i mediene. Hun sier: "Det skjer feil, til dels mange unødvendige feil. Kvalitetskontrollene i avisene er ikke alltid gode nok. Her har journalistene noe å lære fra forskerne" (Forskning.no 2001).

Grunnen kan være presset på journalistene til å produsere noe til neste dags avis. De jobber gjerne mot en stadig strammere deadline, og da kan det innimellom gå litt fort i svingene. Spørsmålet er om forskningen er på vei mot noe tilsvarende. Samtidig som det kreves mer oppfølging av studenter som følge av kvalitetsreformen, forventes det at forskere skal publisere. Det er her veien opp og frem ligger, både når det gjelder lønn, anseelse og akademisk opprykk. Dessuten er forskningen avhengig av finansiell støtte, og resultatene er viktige for å skaffe fremtidige penger.

Dette kan gi konkurranse blant forskere, noe offentligheten fikk et innblikk i etter at tidligere kreftforsker Jon Sudbø ved Radiumhospitalet i 2006 ble avslørt for å ha utført omfattende forskningsjuks. Mer enn tre år senere ga han sitt første avisintervju, til VG, og her sa han blant annet at man som vitenskapsmann måles etter antall publikasjoner og kvaliteten på tidsskriftet. Jakten på en posisjon i det akademiske miljøet gir en kultur preget av et race. For ham lå også et ønske om å produsere noe ekstraordinært, noe som fikk oppmerksomhet, og ”... da kan man dessverre bli fristet til å frisere på resultatene, eller vinkle fremstillingen slik at den fanger redaktørens og kritikernes oppmerksomhet” (VG 2009:16).

På spørsmål fra VGs journalist om forskningsjukset han gjorde seg skyldig i er unikt, ristet han på hodet og sa at forskning ikke er så nobelt som mange tror. Så kunne vi som driver vår akademiske virksomhet innen samfunnsvitenskap hevde at dette bare gjelder innen medisin, men Sudbø-saken er nok en generell indikator på at academia ikke har et feilfritt system, selv om det finnes en kvalitetsmekanisme med en anonym vurdering av arbeidene.

Avsluttende kommentarer: Et symbiotisk forhold?

Undersøkende journalister er ifølge John Pilger (1999) en truet rase. De er blitt erstattet av ”allsidige” journalister som ikke er allsidige i hele tatt – og slett ikke har tid til å drive undersøkende journalistikk. I en tid med store finansielle problemer i de aller fleste mediehus, kan den ressurskrevende gravejournalistikken bli ytterligere truet (Bech-Karlsen 2009; Østbye og Kvalheim 2009). Østbye (2009) påpeker at den undersøkende journalistikken har høy prestisje blant journalistene, men at den i en økonomisk presset situasjon er en utryddingstruet form for journalistikk. Generalsekretær Per Edgar Kokkvold i Norsk Presseforbund mener det er naivt å tro at nedskjæringene ikke får konsekvenser for journalistikken (Aftenposten 2009a).

Her kan forskerne bidra til å fylle et tomrom, og det kan spørres om hvorvidt vi i dag ser en tendens der forskning og journalistikk er i ferd med å inngå i et avhengighetsforhold. Dette er i kontrast til en historisk tradisjon der de akademiske profesjoner primært vendte seg innover mot det vitenskapelige fellesskapet (Brante 1990). Forskerne er i dag avhengig av mediene for å skaffe oppmerksomhet og dermed bevilgninger til videre forskning, mens journalistene benytter forskere for å legitimere egne oppslag. Dette er av medieforsker Harald Hornmoen omtalt som et symbiotisk forhold mellom journalistikk og forskning (Klassekampen 2009).

Vi ser også at forskere selv opptrer som formidlere i en journalistisk form for å gjøre forskningen tilgjengelig for folk flest. Dette kan imidlertid gi nødvendige forenklinger som byr på utfordringer. På forsommeren 2009 var forskeren Jørn Hurum inne i denne problematikken gjennom sin popularisering av funnene av et 47 millioner år gammelt fossil han hadde kalt Ida. Hurum hevdet hun var det eldste skjelettet på den

greina av utviklingstreet som fører til for eksempel orangutanger, sjimpanser og mennesker (Dagbladet 2009). Mye kunne tyde på historien var ”oversolgt” av Hurum. Kommentator Per Anders Madsen påpekte i en kommentar i Aftenposten det opplagte i at forskere må forenkle når de formidler og populariserer, men samtidig kan de ikke sprengte de rammene forskningen setter.

”Hurums problemer med å forsvare seg mot påstander om at Ida er oversolgt, skyldes ikke at andre forskere mener noe annet enn ham. De skyldes spriket mellom det han sier som forsker, og det han sier som formidler”, skrev Madsen (Aftenposten 2009b:2). Her hører det med at Madsen fikk Forskningsrådets formidlingspris i 2009.

Dette spriket vil kunne forbli en utfordring for mange forskere ettersom denne yrkesgruppen må inn i en formidlerrolle som han eller hun ikke uten videre trives i eller mestrer. Dette er tross alt hjemmebanen til journalistene, og kan hende skal vi sette pris på at det tross alt er enkelte forskjeller mellom de to yrkene.⁵

Referanser

Aftenposten (27.10.2000a): ”Skaset vil ha idretten bort fra gråsoner: Truer med å trekke

offentlig støtte” av Dag Vidar Hanstad. S. 39.

Aftenposten (27.10.2000b): ”Sjokkert Kran vurderer stillingen” av Dag Vidar Hanstad. S.

39.

Aftenposten (28.10.2000c): ”Skasets selvskudd” av Dag Vidar Hanstad (kommentar). S.

13.

- Aftenposten (30.10.2000d): "Skaset følger seg dolket av Horn – sa opp i dag" av Dag Vidar Hanstad. S. 15.
- Aftenposten (16.7.2006): "Derfor fikk Nordlie sparken" av Stein Erik Kirkebøen. S. 30.
- Aftenposten (16.10.2007): "Ingen ro med denne sjefen" av Stein Erik Kirkebøen. S. 28.
- Aftenposten (29.8.2009a): "Advarer mot store kutt" av Jan Gunnar Furuly og Per Kristian Bjørkeng. S. 6–7 i kulturdelen.
- Aftenposten (7.6.2009b): "Det glamorøse fossil" av Per Anders Madsen (kommentar). S. 2 i kulturdelen.
- Augestad, Pål og Nils Asle Bergsgard (2007): *Toppidrettens formel. Olympiatoppen som alkymist*. Oslo: Novus forlag.
- Bech-Karlsen, Jo (2009): "Jordskjelv i mediene" i *Materialisten* årg. 37, nr. 1/2. S. 45–62.
- Brante, Thomas (1990): "Professional types as a strategy of analysis" i Michael Burrage og Rolf Torstendahl (red.): *Professions in Theory and History*. London: Sage.
- Coakley, Jay (2007): *Sports in Society. Issues and Controversies* (9. utg.). Boston: McGraw-Hill.
- Dagbladet (20.5.2009): "Missing link" av Jørn Hurum (kronikk). S. 8.
- de Bosscher, Verle, Jerry Bingham, Simon Shibli, Maarten van Bottenburg og Paul de Knop (2008): *The Global Sporting Arms Race*. Oxford: Meyer & Meyer.

- de Burgh, Hugo (2008): *Investigative journalism* (2. utg.). London og New York: Routledge.
- Eide, Martin (2004): *Hodet på blokken: essays om journalistikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Elias, Norbert (1978): *What is sociology?*. New York: Columbia University Press.
- Elias, Norbert (1987): *Involvement and detachment*. Oxford: Basil Blackwell.
- Forskning.no (1.8.2001): "Akersgatas dr.philos." av Siw Ellen Jakobsen. Hentet fra <http://www.forskning.no/artikler/2001/1017067931.3> 23.08.2009.
- Hafstad, Anne (1997): *Provocative anti-smoking appeals in mass-media campaigns: an intervention study on adolescent smoking*. Doktoravhandling. Det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Hanstad, Dag Vidar (2002): *Seier'n er vår, men hvem har æren?*. Oslo: Schibsted.
- Hanstad, Dag Vidar (2005a): "Ja vel, fru statsråd" i Dag Vidar Hanstad og Matti Goksøyr (red.): *Fred er ei det beste. Festskrift Hans B. Skaset 70 år*. Oslo: Gyldendal Undervisning.
- Hanstad, Dag Vidar (2005b): "Avgangen" i Dag Vidar Hanstad og Matti Goksøyr (red.): *Fred er ei det beste. Festskrift Hans B. Skaset 70 år*. Oslo: Gyldendal Undervisning.

- Hanstad, Dag Vidar (2005c): "Mannen med de dramatiske avgangene" i Dag Vidar Hanstad og Matti Goksøy (red.): *Fred er ei det beste. Festskrift Hans B. Skaset 70 år*. Oslo: Gyldendal Undervisning.
- Hanstad, Dag Vidar og Matti Goksøy (2005): *Fred er ei det beste. Festskrift Hans B. Skaset 70 år*. Oslo: Gyldendal Undervisning.
- Hanstad, Dag Vidar og Eivind Å. Skille (2008): "Politicians, bureaucrats and a voluntary sports organization – the power play of Norwegian sport policy in the matter of anti-doping" i *Sport in Society* årg. 11, nr. 5. S. 546–559.
- Journalisten (10.2.2009): "Store aviser kutter Skup-deltakelse" av Bjørn Åge Mossin. Hentet fra <http://www.journalisten.no/story/56656> 24.8.2009.
- Kenamer, David (2005): "What Journalists and Researchers Have in Common About Ethics" i *Journal of Mass Media* årg. 20, nr. 1. S. 77–89.
- Klassekampen (9.6.2009): "Forskere må lytte" av Olav Brostrup Müller. S. 20.
- Korsnes, Olav, Heine Andersen og Thomas Brante (2004): *Sosiologisk leksikon* (3. oppl.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvale, Steinar (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kvam, Bjarne (1995): *Etterforskende journalistikk*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Miles, Matthew B. og Michael Huberman (1994): *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. Thousand Oaks, California: Sage.

- Nag, Wenche (1996): *Medieforskningens hvem vet best. En studie av møtet mellom akademia og pressen*. Rapport nr. 28. Bergen: Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen.
- NESH (2006): *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: NESH.
- NESH (2009): *Formål, forskningsetikk og lovverk. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora*. Hentet fra <http://www.etikkom.no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/Formal-forskningsetikk-og-lovverk/> 23.8.2009.
- NIF (2005): *Årsrapport*. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.
- NIF (2008): *Årsrapport*. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité.
- Norsk Presseforbund (2009): *Klager til PFU: Antall mottatte og behandlede (fordelt etter resultat)*. Norsk Presseforbund. Hentet fra <http://presse.no/filestore/Hovedstatistikk2008.doc> 23.08.2009.
- Norsk Redaktørforening (2009): *Medieetikk. Norsk Redaktørforening*. Hentet fra <http://www.nored.no/article.aspx?id=966> 23.08.2009.
- Pilger, John (1999): *Hidden Agendas*. London: Vantage.

- Ragin, Charles C. (1994): *Constructing social research: the unity and diversity of method*. Thousand Oaks, Calif.: Pine Forge Press.
- Skaset, Hans B. (2000): "Eliteidrett – et dilemma?" i *Idrettsanlegg*, årg. 13, nr 5. S. 24.
- SKUP (2009): *Statutter for SKUP-prisen. Stiftelsen for Kritisk og Undersøkende Presse*.
Hentet fra <http://www.skup.no/SKUP-prisen/Statuetter> 23.08.2009 23.8.2009.
- Steen-Johnsen, Kari (2007): "Globalized Fitness in the Norwegian Context" i
International Review for the Sociology of Sport årg. 42, nr. 3. S. 343–362.
- Sugden, John (2005): "Is investigative sociology just investigative journalism?" i Mike
McNamee (red.): *Philosophy and the sciences of exercise, health and sport: critical perspectives on research methods*. London: Routledge. S. 203–218.
- Sugden, John og Alan Tomlinson (1998): *FIFA and the Contest for World Football. Who Rules the People's Game?*. London: Polity.
- Sugden, John og Alan Tomlinson (1999): *Great Balls of Fire. How Big Money is Hijacking World Football*. London: Mainstream.
- Sugden, John og Alan Tomlinson (2003): *Badfellas. FIFA's Family at War*. London: Mainstream.
- Ullmann, John og Jan Colbert (1991): *The reporter's handbook: an investigator's guide to documents and techniques* (2. utg.). New York: St. Martin's Press.
- Verdens Gang (27.3.2008): "Fakta Mikel-saken". S. 3 i sportsbilaget.

- Verdens Gang (9.5.2009): "Følte seg verdiløs" av Ronny Berg. S. 12–18 i bilaget Helg.
- Waddington, Ivan og Andy Smith (2009): *An Introduction to Drugs in Sport. Addicted to winning?*. London: Routledge.
- Østbye, Helge (2009): "Samfunnsoppdraget under press". I M. Eide (red.): *Journalistiske nyorienteringer*. Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Østbye, Helge og Nina Kvalheim (2009): *I konsernets øyne er redaksjonen en utgiftspost. Rapport om aviser, konsern og avisøkonomi*. Norsk journalistlag. Hentet fra <http://www.nj.no/filestore/stbyerapporttilalle.pdf> 25.01.2010.
- Østerud, Øyvind (2003): *Makt og demokrati. Sluttrapport fra Makt- og demokratiutredningen*. NOU 203:19.
- Østlyngen, Trine og Turid Øvrebø (1999): *Journalistikk: metode og fag* (2. utg.). Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Abstract in English

The aim of this paper is to explore the difference between investigative journalism and research within social science. The explicit use of theory and methods is emphasized but the analysis also shows that there are some similarities and not at least some twilight zones. The paper is written by a researcher with his background as a journalist. He uses a case which has been analyzed both as a journalist and a scientist.

Noter

¹ Doktorgradsarbeidet handlet om antidopingpolitikk. På disputasen ved Norges idrettshøgskole 19. juni 2009 ble jeg innhentet av fortiden som journalist da bedømmelseskomiteen ga meg følgende oppgave til prøveforelesningen: "Journalistikk versus forskning. Drøft vesentlige forskjeller mellom kritisk journalistikk og kritisk samfunnsvitenskapelige studier om idrett". Denne artikkelen er en utvikling av prøveforelesningen.

² Her nevnes bare kort at forskere i forbindelse med intervjuer må forholde seg til formelle retningslinjer der det heter: "... som hovedregel skal forskningsprosjekter som inkluderer personer, settes i gang bare etter deltagernes informerte og frie samtykke. Informantene har til enhver tid rett til å avbryte sin deltagelse, uten at dette får negative konsekvenser for dem" (NESH 2006:13). Videre: "... at informanten orienteres om det som angår hans eller hennes deltagelse i forskningsprosjektet".

³ Opplysning fra en av journalistene som jobbet med serien.

⁴ Dette skrev vi om datagrunnlaget: "These are first and foremost the newspaper articles covering the incident at the time, and other written material which has been published subsequently. In addition, all those involved (presented below) have been interviewed several times in the years after the case took place in connection with the publication of two books on Norwegian sport. The first author of this article was also the author of one of the books and a co-editor of the other and conducted the above-mentioned interviews" (Hanstad og Skille 2008:547).

⁵ Takk til to anonyme fagfeller som har gitt konstruktive innspill og bidratt til å gjøre artikkelen bedre.